

Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií,
Katedra environmentálních studií

ENSb1300 Dějiny ochrany přírody

*Čína:
ideologie, politika,
environmentální problémy
a jejich řešení*

Jan Dostálík

11. 5. 2021

Novinky z posledních měsíců

- 3/2021: schválena **14. pětiletka a dlouhodobé cíle pro rok 2035**
  - v Číně byla v posledních měsících svolána dvě mohutná zasedání (Všečínské shromáždění lidových zástupců a Čínské lidové politické poradní shromáždění) a byl schválen „náčrt 14. pětiletého plánu národního hospodářského a sociálního rozvoje a dlouhodobých cílů do roku 2035“
  - v náčrtu příští pětiletky (2021-2025) byly stanoveny sebevědomé cíle snížení emisí CO2 a vůbec snížení energetické náročnosti čínské ekonomiky
  - poprvé si Čína stanovila dlouhodobé klimatické cíle (2035+)
  - podrobně: <https://www.carbonbrief.org/qa-what-does-chinas-14th-five-year-plan-mean-for-climate-change> a <https://chinadialogue.net/en/climate/14th-five-year-plan-china-carbon-centred-environmental-blueprint/>
- 4/2021:
  - **Čína a USA se zavázaly, že spolu s dalšími zeměmi budou bojovat proti klimatickým změnám, poté, co se v Šanghaji sešli čínský vyslanec pro klima Xie Zhenhua a jeho americký protějšek John Kerry. Jejich jednání předcházelo dvoudennímu klimatickému summitu pod taktovou amerického prezidenta Joe Bidena. Na online setkání se zúčastnilo na 40 světových lídrů vč. Xi Jinpinga** (<https://www.asiaskop.cz/kategorie/cina-a-spojene-staty-jednaly-o-klimatu-eu-chysta-s-indii-alternativu-hedvabne-cesty>).
  - „Yes, we have big disagreements with China on some key issues, absolutely. But climate has to stand alone.“ (John Kerry pro CNN, duben 2021)
  - probíhají jednání o alternativě k „Nové hedvábné stezce“ mezi EU a Indií (<https://www.indiaglobalbusiness.com/economy/why-india-and-eu-plan-to-roll-out-a-global-infrastructure-deal>)

China's big climate goals

中外对话
China Dialogue

By 2025
Lower carbon intensity

By 2030
Peak carbon

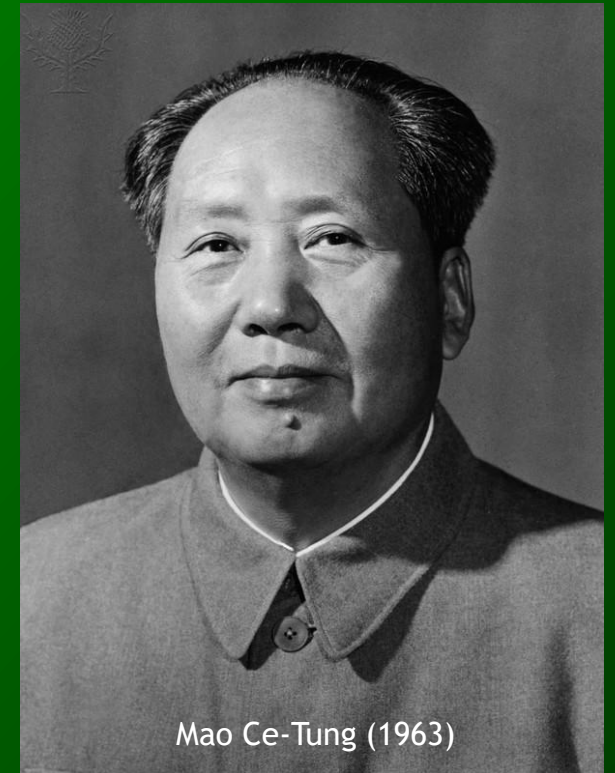

By 2060
Carbon neutrality

Historický kontext

- 1912-1949
  - po svržení císařské dynastie Čching (Qing) je ustanovena „Čínská republika“, vládne nacionální Kuomintang (Čínská národní strana)
  - čínsko-japonská válka a občanská válka mezi komunisty a nacionalisty
- 1949
  - komunisté v čele s **Mao Ce-tungem** (Mao Zedong) zvítězili v občanské válce a vyhlásili „Čínskou lidovou republiku“ (Kuomintang se stahuje na Taiwan)
- 1958-1962
  - tzv. Velký skok vpřed (vč. úvodní kampaně proti čtyřem škůdcům)
  - důsledkem byl např. největší lidmi vyvolaný hladomor v dějinách lidstva
- 1966-1969/1976
  - tzv. kulturní revoluce („vymýcení kapitalismu“ uvnitř Komunistické strany Číny díky „masové demokracii“)
  - rudé gardy měly vymýtit tzv. „čtyři přežitky“ (staré myšlení, stará kultura, staré zvyky a staré obyčeje), „buržoazii a revisionismus“ uvnitř strany a ponížít inteligenci a úspěšné občany
- 1976
  - zemřel Mao Ce-tung
- 1978
  - nastupuje **Teng Siao-pching** (Deng Xiaoping) a jeho reformy
  - zavedení Čtyř modernizací - zemědělství, průmysl, armáda a věda a technika
    - 1978-1992: částečné omezení centrálního plánování; vzniká tzv. přebytkový trh; podniky už neodevzdávají zisk, ale jsou zdaněny; reakce na „nevyspělé socialistické uvědomění“
    - 1992-: zavedení tržního systému, centrální plánování ale stále zůstává, velká privatizace (vyvolených), začíná velký ekonomický růst

Mao Ce-Tung (1963)

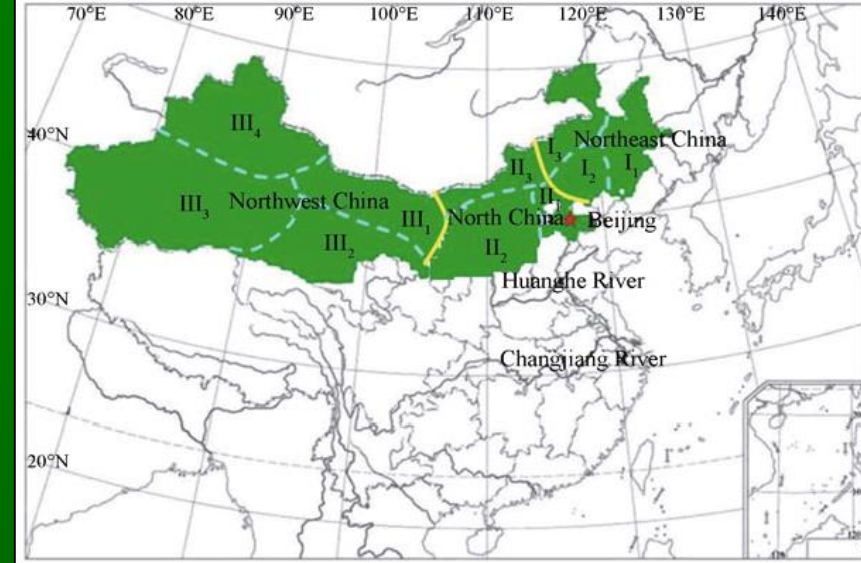
*„Nechme některé
zbohatnout jako první“
(Teng Siao-pching)*

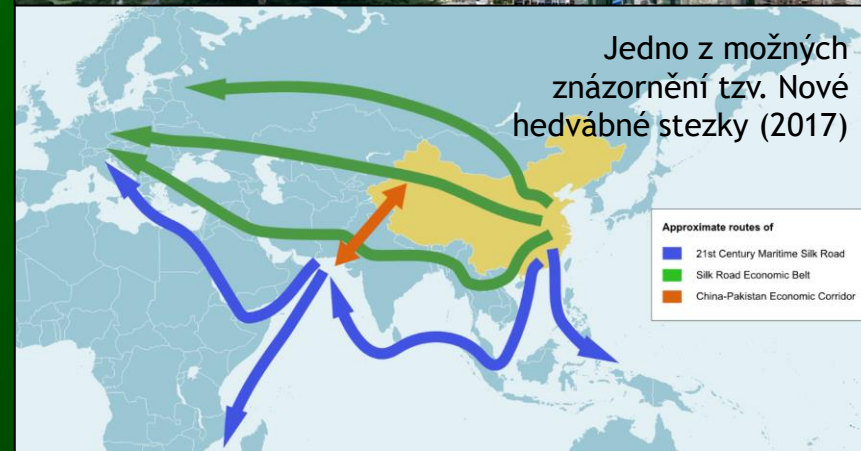
Teng Siao-pching a Margaret Thatcherová (Peking 1982)

Historický kontext

- 1978
  - zahájen projekt „Velké čínské zelené zdi“ (neboli „Tři severy“)
- 1979
  - první zákon o ochraně životního prostředí
- 1979/80
  - celostátní a plošné uplatnění politiky plánovaného rodičovství - tzv. „politika jednoho dítěte“
  - první pětice Speciálních ekonomických zón (Shenzhen, Zhuhai, Shantou, Xianmen a provincie Hainan), později další města a lokality
- 1989
  - masakr na náměstí Nebeského klidu
- 1994
  - zahájena stavba přehrady Tři soutěsky (naplněna 2010)
- 1997
  - smrt Teng Siao-pchinga; předání Hongkongu Číně
- 2012-
  - Si Ťin-pchin (Xi Jinping) generálním tajemníkem Ústředního výboru Komunistické strany Číny a od 2013 čínským prezidentem
  - nové reformy: boj proti korupci; „ekologická civilizace“; „Jedno pásmo, jedna cesta“ (tzv. Nová hedvábná stezka), vč. tzv. Green Silk Road

Shenzhen (Šen-čen), srov. 1985 a 2015)

Ideologie a filozofie

- čínské vnímání světa
  - Jin x Jang, pět prvků; rovnováha, harmonie -> harmonizace, kultivace
  - nebe-člověk-země
  - nebeský = přirozený = přírodní
  - „*harmonická jednota mezi nebesy a člověkem*“
- taoismus
  - důraz na jednice, vnitřní kultivaci, neustálou změnu, problém „ne-zasahování“, „ne-odporování“, „ne-dělání“
- konfucianismus
  - lidství, respekt k autoritám, zachování řádu, důraz na rozum
  - snaha o podřízení přírody člověku
- nacionalismus, komunismus, socialismus, kapitalismus
- eklektismus a pragmatismus:
  - „*Socialismus s čínskými specifiky*“ (oficiálně od r. 1999)

„Nezáleží na tom, jestli je kočka černá nebo bílá. Pokud chytá myši, je to dobrá kočka“
(Teng Siao-pching)

Základní rysy současné Číny (výběr podle Stein Ringena, orig. 2016)

- čínský model je **jedinečný a specifický**
- Čína je **diktátorský a velmi sofistikovaný režim**
- režim využívá složitou kombinaci **zákonosti a kontroly**, aby udržel (vysoce ceněnou) **stabilitu společnosti**
- režim si koupil legitimitu a loajalitu **štědrým ekonomickým odměňováním (blahobytem)**, občanům jsou povoleny **mnohé svobody**, ale jen do určité míry
- **3 strašidla pro čínské vůdce:**
  - vzpomínka na století ponižování
  - Maovy destruktivní excesy
  - rozpad SSSR
- 2 hlavní snahy (i obavy) režimu:
  - **sebezvěchnění**
  - **národní integrita a bezpečnost**
- 800-900 milionů pracovních míst **ve třech separátních pracovních trzích:**
  - 1/3 zemědělství - rolníci (o nich je slyšet zdaleka nejméně)
  - 1/3 migranti - zejména do měst, neregulární, „druhořadí“ občané
  - 1/3 pracovníci v moderních sektorech (z toho asi 30% ve veřejném sektoru)
- čínská ekonomika funguje do velké míry na základě **dluhového systému** (dnes zesíleno koronavirovou krizí)
- v Číně je velice častá **korupce** a každodenní podvádění

Současné politické myšlení v Číně (podle Wei Xiaoping, 2017)

- „Levice“
  - marxisté (stará levice) - veřejné vlastnictví s centrálním plánováním, proti reformám, proti kapitalismu
  - sociální demokraté (nová levice) - proreformní, kritika zvětšujících se sociálních rozdílů v Číně, chtějí zdanění bohatých, přerozdělení chudým, zachovat vedoucí úlohu komunistické strany
- „Pravice“
  - demokratičtí socialisté - rovné příležitosti, distribuční spravedlnost, pluralita stran, obdiv k sociálním státům severní Evropy
  - liberálové - osobní svoboda, ekonomická efektivita, reforma politického systému, ideál v sociálním kapitalismu (ne v „barbarském“ kořistnickém kapitalismu)

Environmentální problémy

- vodní zdroje

- velké regionální rozdíly, nedostatek pitné vody na severu a západu země
- extrémní znečištění povrchových i podzemních vod + rychlé vysychání a vyčerpávání
- 1/3 vod v kategorii V. - voda, která není vhodná ani na zavlažování
- zavlažování se podílí na celkové spotřebě vody 70%
- čínský průmysl spotřebuje na jednotku své produkce několikanásobně více vody než vyspělé země

- ovzduší

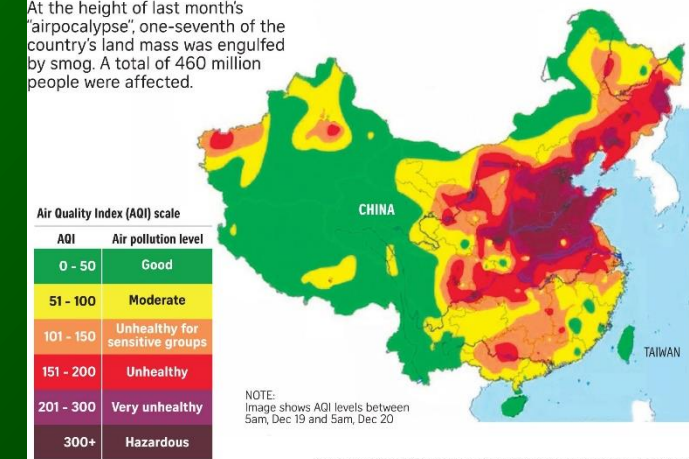
- nejviditelnější a často nejcitelnější enviro-problém (smog ve městech)
- 30% světových emisí CO₂ je z Číny
- extrémně špatné rozptylové podmínky v největších městech
- znečištěné ovzduší způsobí cca 300 000 předčasných úmrtí ročně, miliony lidí mají respirační problémy
- zdroje: zejména spalování uhlí (zastaralé továrny, tepelné elektrárny, lokální topeniště) a automobilová doprava + na severu prašné bouře z Gobi
- 1/4 území Číny trpí kyselými dešti, což ohrožuje 1/3 zemědělské půdy, kvalitu vodu, úrodu atd.

Vodní zdroje v Číně

China's worst air pollution in 2016

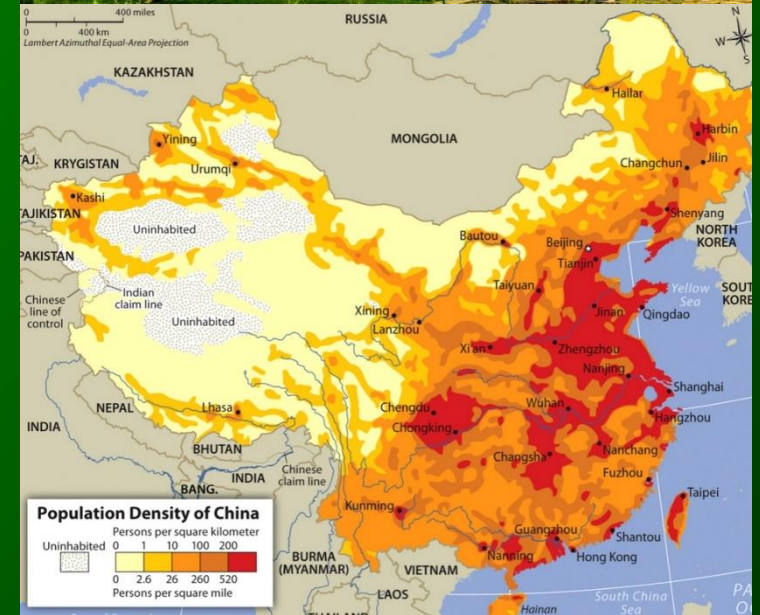
At the height of last month's "airpocalypse", one-seventh of the country's land mass was engulfed by smog. A total of 460 million people were affected.

Environmentální problémy

- desertifikace / odlesňování / eroze
  - historicko-geografický problém (přírodní podmínky, velká poptávka po dřevu, růst spotřeby vody)
  - 1/5 lidstva má k dispozici 1/15 světové orné půdy
  - poušť pokrývá víc než 25% území a rychle roste
  - podíl lesů k rozloze ČLR je 16% (př. provincie Sečuan/S' -čchuan/Sichuan: v 70. letech 28%, dnes 8%)
  - velmi rychlý úbytek pastvin
  - extrémní eroze: vodní (zejm. řeky a deště) i větrná (vyšší polohy - S a Z Číny)
- populace
  - „politika jednoho dítěte“ (1979-2015) - ovlivněna malthusiánstvím, postupná změna
  - rychlý růst počtu domácností
  - největší vnitřní migrace v dějinách lidstva: imigrace do měst (včetně environmentální migrace), rozšiřování měst
    - <https://www.youtube.com/watch?v=KNXg-kYk-LU> (2012)
    - <https://www.youtube.com/watch?v=Nvg0aF4jGgk> (2016)
  - koncentrace obyvatelstva na východním pobřeží Číny
- znečištění půd; pevné odpady; rychlá ztráta biodiverzity; změna klimatu; přírodní pohromy; změny životního způsobu apod.

Zelená politika a ideologie

- Formálně uznány environmentální problémy již od zač. 70. let
  - řešení v praxi mizivé a rozporuplné
  - přehrady, zelená zeď, environmentální legislativa
  - problémy jak na vrcholné / centrální úrovni, tak i na lokální
- Tradiční řešení environmentálních problémů v Číně
  - kampaň a mobilizace lidských a materiálních zdrojů na výstavbu velkých infrastrukturních projektů (přehrady, kanály, výsadba lesů,...)
  - řešení problémů „shora“
  - tato „tradice“ sice pokračuje, ale částečně se mění - uznání možnosti řešení i „zdola“ (od 90. let umožněn vznik nevládních neziskových organizací)
- „Čínská ekologická civilizace“ (více zde: <https://doc-research.org/2019/08/ecological-civilisation-china-berthold/>)
  - nový oficiální cíl státní politiky ČLR (od 2012)
  - nový zákon o ochraně životního prostředí (platný od 1/2015): zní vyspěle, proobčansky, obsahuje různé sankce (ovzduší, voda), ale problém s důsledností, přílišnou tvrdostí i např. „občanskostí“
  - mocně podporována technologickým rozvojem
- 14. pětiletka a dlouhodobé cíle pro rok 2035 (3/2021)
  - např. změna: zaměření na znečištění -> zaměření na emise uhlíku, resp. uhlíkovou neutrálnost (v rámci řešení klimatické změny)

Zelená politika a ideologie

- Prezident Si Ťin-pching
  - osobní zájem o environmentálně šetrný ekonomický růst a růst blahobytu
  - 10/2017, 19. sjezd KSČLR: prezident Si představil ekologické směřování následující pětiletky - některé principy a cíle:
    - harmonie člověka/lidstva a přírody
    - lidstvo musí respektovat přírodu, následovat její cestu a chránit jí
    - zrychlit reformy systému, který povede k ekologické civilizaci a krásné Číně
    - vyvarovat se dosavadních chyb

*„Jakákoli újma, kterou způsobíme přírodě, se nakonec vrátí, aby nás strašila“
(Si Ťin-pching)*

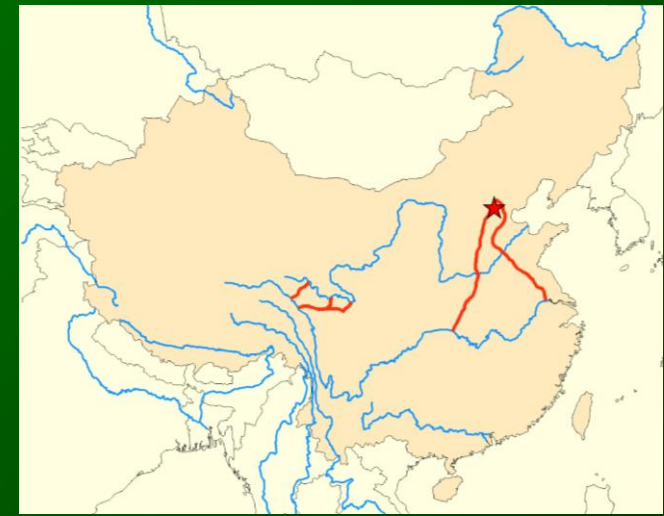
Čínská environmentální řešení (výběr)

• Voda

- Státní nařízení na šetření s vodou (zejm. průmyslové podniky a zemědělství) a kontrola znečištění (problémy na regionální a lokální úrovni)
- „Tři soutěsky“ - přehrada na Jang c' -t'iang (Čchang-t'iang tedy Dlouhá řeka): (hydro)elektrárna s největším instalovaným výkonem na světě, přestěhováno 2 mil. lidí + následně další cca 4 mil. lidí v okolí kvůli rozsáhlým sesuvům půdy, půdní erozi a znečištění; miliardové investice na eliminaci ekologických škod vodního díla
- projekt jiho-severního transportu vody (ve výstavbě), největší projekt svého druhu na světě, přesun vody z jihu na průmyslový sever, kde je sušší podnebí a dochází často k vysychání řek (např. Žluté řeky); tři cesty: východní, střední a západní
- Peking zajišťuje 2/3 své spotřeby vody ze zdroje vzdáleného přes 1400 km
  - https://www.denik.cz/ze_sveta/peking-dovazi-vodu-kanalem-tisice-kilometru-letos-ale-prisly-sucho-20180412.html

• Ovzduší

- zákon o kontrole stavu ovzduší (v platnosti od 1/2016)
- různé zavírání továren (desítky tisíc), objevuje se více modré nebe, neplatí plošně
  - www.npr.org/sections/parallels/2017/10/23/559009961/china-shuts-down-tens-of-thousands-of-factories-in-unprecedented-pollution-crack
  - www.nytimes.com/2018/01/11/world/asia/pollution-beijing-declines.html
- aktuálně přístup „fine tuning“ <https://chinadialogue.net/en/pollution/11834-china-s-anti-smog-policies-this-winter/>

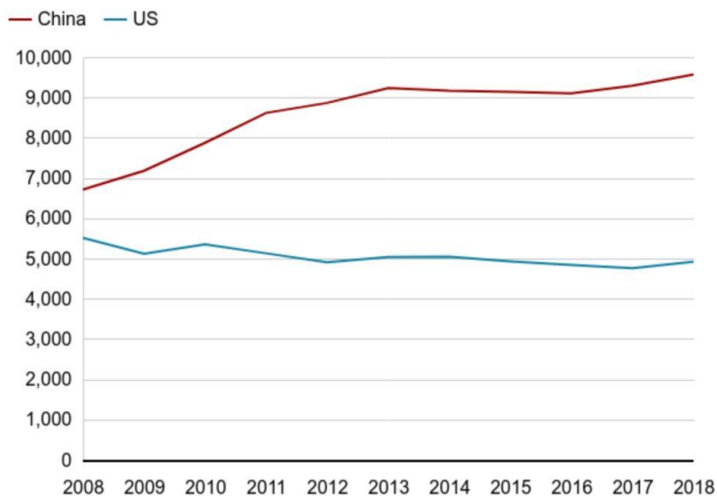

Čínská environmentální řešení (výběr)

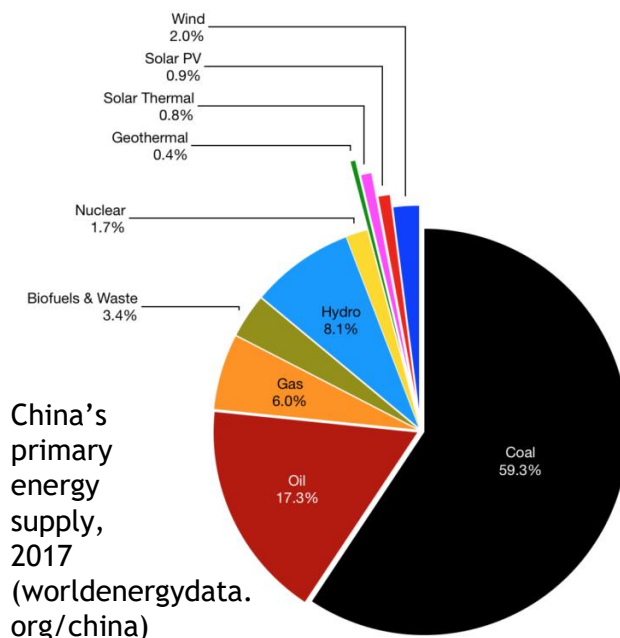
- Energie (zdroje, využití, úspora)
  - v Číně běží přes 1 000 uhelných elektráren (více než 1/2 světové kapacity)
  - snaha omezit závislost na hnědém uhlí (73,6% - 2007, 56,8% - 2020)
  - Čína se zavázala dosáhnout vrcholu emisí CO₂ v roce 2030 a chce dosáhnout uhlíkové neutrality v roce 2060
  - intenzivní rozvoj výzkumu i aplikace obnovitelných zdrojů energie
  - v roce 2016 Čína instalovala 2x více solárních panelů než zbyváající země světa dohromady
  - v Číně je největší světový trh s elektro-auty
  - plánování a výstavba nízkoenergetických a nízkouhlíkových budov, čtvrtí a měst

China v US CO2 emissions

Million tonnes

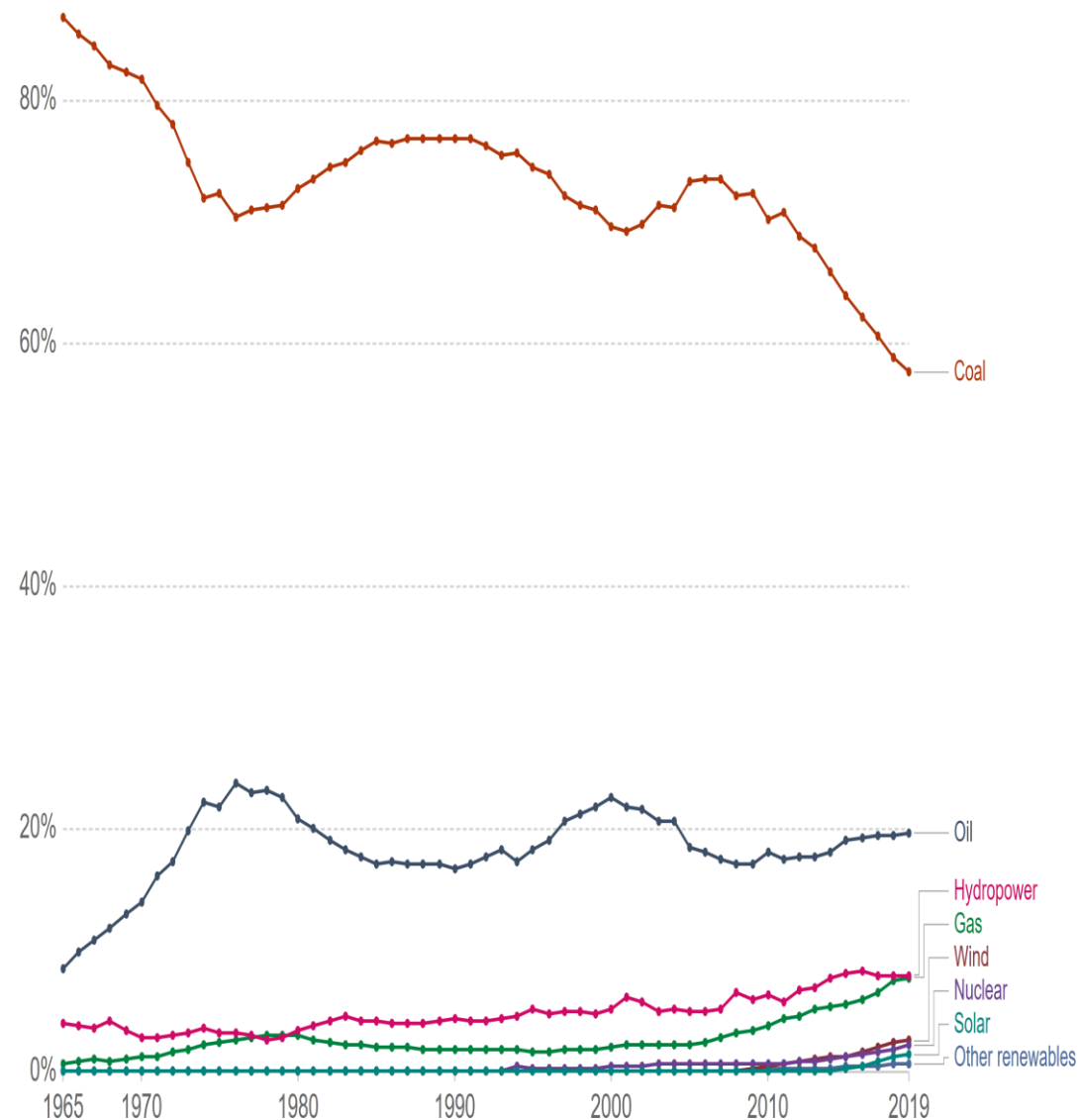
Source: International Energy Agency

China's primary energy supply, 2017
(worldenergydata.org/china)

Share of energy consumption by source, China

To convert from primary direct energy consumption, an inefficiency factor has been applied to fossil fuels (i.e. the 'substitution method').

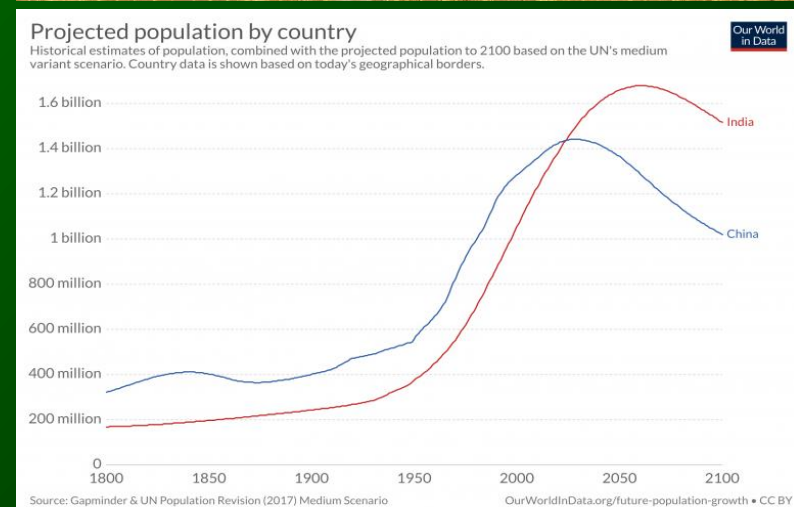

Source: Our World in Data based on BP Statistical Review of World Energy (2020)

OurWorldInData.org • CC BY

Čínská environmentální řešení (výběr)

- Zalesňování (součást boje proti pouštím a erozi)
  - „Velká čínská zelená zed“ (tzv. „Tři severy“): nejrozsáhlejší zalesňovací projekt na světě (1978-2050)
  - Čína za posledních pět let zalesnila zhruba území o rozloze Polska
  - rozporuplné výsledky: problém s vysokou úmrtností semenáčků, malou pestrostí vysazovaných druhů a s nároky na vodu
  - DP na KES FSS, Velká čínská zelená zed', 2018 (<https://is.muni.cz/auth/th/h2u1w/>)
- Zákaz těžby dřeva
  - zákaz komerční těžby dřeva v přirozených lesích (2016)
  - pozitivní dopad na ekosystémy, ale negativní na ekonomickou situaci místních (nezaměstnanost), zvýšení importu dřeva ze zahraničí (např. Rusko, Guyana)
    - <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2818523-cinane-plundruji-sibirske-lesy-je-treba-zavest-poradek-zada-putin>
    - <https://zoommagazin.iprima.cz/zajimavosti/cina-drancuje-ruskou-prirodu>
- Populace
  - problém se stárnutím populace - stále nevyřešen
  - časté přesouvání nebo pobízení ke stěhování obyvatelstva
  - růst populace a zejm. počtu domácností se projevuje vyššími nároky na prostředí, přidává se změna spotřebitelského chování, rostou města... jedním z řešení jsou i ekologická města →

Ekologická města v Číně

Nerealizovaný
projekt
ekologického
města Dongtan
(Tung-tchan)

Eko-město Caofeidian (2007-)

- neúspěšná realizace, z eko-města pro milion lidí se stalo nedostavěné město duchů, kde žije jen několik tisíc obyvatel

Plán (2008)

Realita (2014)

Tianjin Ecocity (Tchien-ťin) (2007-2020s)

- největší nově postavené eko-město na světě
- společný projekt singapurské a čínské vlády (oficiální název The Sino-Singapore Tianjin Ecocity)
- projektováno pro 350 000 obyv.
- 30 km²
- chce být vzorem pro další čínská i světová města

Tianjin Ecocity
(stav 2011)

Tianjin Ecocity

Stav v roce 2014:

<http://www.theguardian.com/cities/2014/apr/14/china-tianjin-eco-city-empty-hospitals-people>

2012

2018

2017

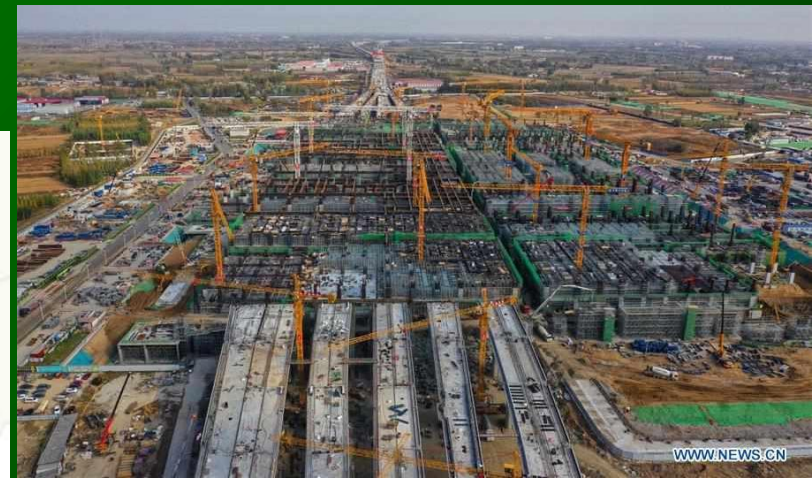
Tianjin Ecocity (stav 2019)

- dokončeno 95% staveb
- bydlí zde cca 110 000 rezidentů
- první roky bylo město spíše „městem duchů“, dnes se postupně plní a zabydluje
- některých z eko-cílů ale nebylo dosaženo

Xiongan (Siung-an)

- 2017-2035?
- největší urbanizační projekt (nejspíš všech dob) byl zveřejněn v roce 2017, ihned se začalo stavět
- rozloha: 100 km², předpokládaný počet obyv.: 1,5 mil. (2016: 0,6, 2021: 1,05 mil.)
- prezident Si (Xi) se s poradci rozhodl, že se postaví další město k přetížené dvojici Beijing (Peking) - Tianjin (Tchien-t'in)
- má vzniknout nové inovativní inteligentní high-tech ekologické a zdravé mega-město
- specifické prostředí nížin a bažin s rizikem obrovských záplav a extrémních such
- problémy s „nezmraženými“ cenami, spekulacemi, pův. obyvatelstvem apod.
- více např.:
  - <https://www.tomorrow.city/a/xiongan-new-area-the-selfsufficient-city>
  - <https://scroll.in/article/886133/can-chinas-xiongan-new-area-really-live-up-to-its-billing-as-the-city-of-the-future>
  - <https://www.eur.nl/en/news/imperial-and-inclusive-xiongan-new-model-urbanization-chinese-characteristics>

Xiongan, China's Third Economic Engine?

Xiongan New Area, comparable to the Shenzhen and Shanghai Pudong special economic zones, is expected to boost the economic development of the Beijing-Tianjin-Hebei region.

- Shenzhen Special Economic Zone, founded in 1980
- Shanghai Pudong New Area, founded in 1993
- Xiongan New Area, founded on April 1, 2017

Source: Caixin

Caixin

Proč eko-města v Číně (i jinde?) nefungují?

Některé odpovědi a návrhy řešení, např. architekt Neville Mars:

https://www.youtube.com/watch?v=KL_Ai9717qQ (2016)

- pokud chceme být udržitelní, neměli bychom stavět nová města
- udržitelné město je víc než jen stavění udržitelných budov
- eko-města potřebují velké množství energie, která je v Číně většinou z uhelných elektráren, potřeba přejít na obnovitelné zdroje energie →

klíčové bude:

- změnit zdroje energie
- omezit spotřebu energie
- renovovat a restaurovat stávající sídla

Shrnutí

- Mise čínské modernity
  - důraz na růst a budoucí blahobyt skrze technologický pokrok (ideologie ekonomického rozvoje, růst blahobytu; socialismus s čínskými specifiky)
  - čínská vláda se opírá o sociální stabilitu a ekonomický rozvoj
- Obavy
  - utužování režimu (digitální leninismus), omezování svobody, eko-diktatura?
  - rozšiřování politické a ekonomické moci mimo hranice Číny
  - přenos problémů (např. znečištění) do jiných částí světa
  - environmentální limity a nezamýšlené důsledky ekologických opatření
  - růst sociálního napětí
  - očekávané zpomalení ekonomického růstu a jeho konsekvence
  - už je pozdě na záchranu?
- Naděje:
  - státní aparát se poučí z chyb, problémy donutí systém ke změně
  - síla státu v řešení ekologických problémů
  - Čína se opravdu stane „ekologickou civilizací“
  - nevládní neziskové organizace a rozvoj občanské společnosti
  - taoisté jako environmentalisté:
<https://www.chinadialogue.net/culture/9669-Taoist-monks-find-new-role-as-environmentalists/en>

Zdroje a odkazy

Knihy:

- DIAMOND, J. M. 2008. *Kolaps: proč společnosti zanikají a přežívají*. Praha: Academia. Kap. 12. Čína, potácející se obr (s. 477-503). Pozn.: pozor, stárnoucí zdroj, text byl sepsán v roce 2004.
- MIDLER, Paul. 2015. *Made in Čína: pohled do zákulisí čínské velkovýroby*. Praha: Práh.
- HORÁLEK, Adam a Pavel PTÁČEK. 2013. *Vybraná témata z geografie současné Číny*. Brno: Masarykova univerzita.
- ANDREWS-SPEED, C. P. 2012. *The governance of energy in China: transition to a low-carbon economy*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- GEALL, S. (ed.). 2013. *China and the environment: the green revolution*. London: Zed Books.
- GESCHER, Jeanne-Marie. 2017. *Becoming China: The Story Behind the State*. Bloomsbury.
- RINGEN, Stein, 2016. *The Perfect Dictatorship: China in the 21st Century*. Hong Kong University Press.
- WEI, Xiaoping. 2017. *Ekonomická a politická transformace Číny: nové rozbor*y. Praha: Filosofia.

Elektronická média:

- *Sinopsis: Čína v kontextu a souvislostech*. Dostupné z: <https://sinopsis.cz/>.
- *ChinaDialogue: China and the World Discuss the Environment / 中外对话: 中国与世界, 环境危机大家谈*. Dostupné z: <https://www.chinadialogue.net/>.
- *ChinaFile / 中参馆*. Dostupné z: <http://www.chinafile.com/topic/environment>.